

JULIANEHÅB KIRKE I FORTID OG NUTID

I ANLEDNING AF KIRKENS 125-ÅRS JUBILÆUM

Af lektor, provst *Aage Bugge*

I

Den 29. juli 1957 fejredes 125-års jubilæet for Julianehåb kirke. Forud for en kortere beskrivelse (i næste artikel) af denne festdags forløb må der imidlertid gives en udførligere omtale af Julianehåb kirkes brogede tilblivelseshistorie. Der er nemlig i dette tilfælde tale om et særdeles smukt initiativ fra den danske modernigheds side, og samtidig blev dette på tværs af en række indre og ydre vanskeligheder gennemført med prisværdig energi, der fortjener at kendes og huskes i grønlandskredse. Kirken var nemlig gennem det private Dansk Missionsselskab en fuldkommen frivillig gave til Grønland fra den danske menighed. Herved kom missionshistoriens søgelys for en gangs skyld til at samle sig om Julianehåb på en ret særpræget måde, der har givet netop denne kirkebygning en egen stilling mellem de øvrige grønlandske kirker.

Hvilken kirkebygning eller lignende, der ved Julianehåb er gået forud for den i 1832 opførte, kan jeg i øjeblikket ikke oplyse, men sandsynligheden taler stærkt for, at der i tidsrummet efter Julianehåb kolonis grundlæggelse 1775 med missionsens begyndelse kort efter (ca. 1779) og indtil den egentlige kirke opførtes, har været anvendt et eller andet slags „forsamlingshus“ i såre primitiv udgave med sten og tørvemure, omtrent som det Thorhallesen i 1775 skildrer som værende under opførelse i Frederikshåb.

Den danske mission ved Julianehåb stod en tid stærkt i skygge af Frederikshåb, men allerede før den danske missions begyndelse havde brødremenigheden taget fat i syddistriktet. Lichtenau oplyses anlagt så tidligt som 1774, og herrnhutterne satte sig herefter i en meget lang årrække yderligere fast ved forskellige andre stationer i disse egne. „Grønland i Tohundredåret for Hans Egedes Landing“ oplyser f. eks. for 1829 en talmæssigt næsten ligelig fordeling af døbte i de to for-

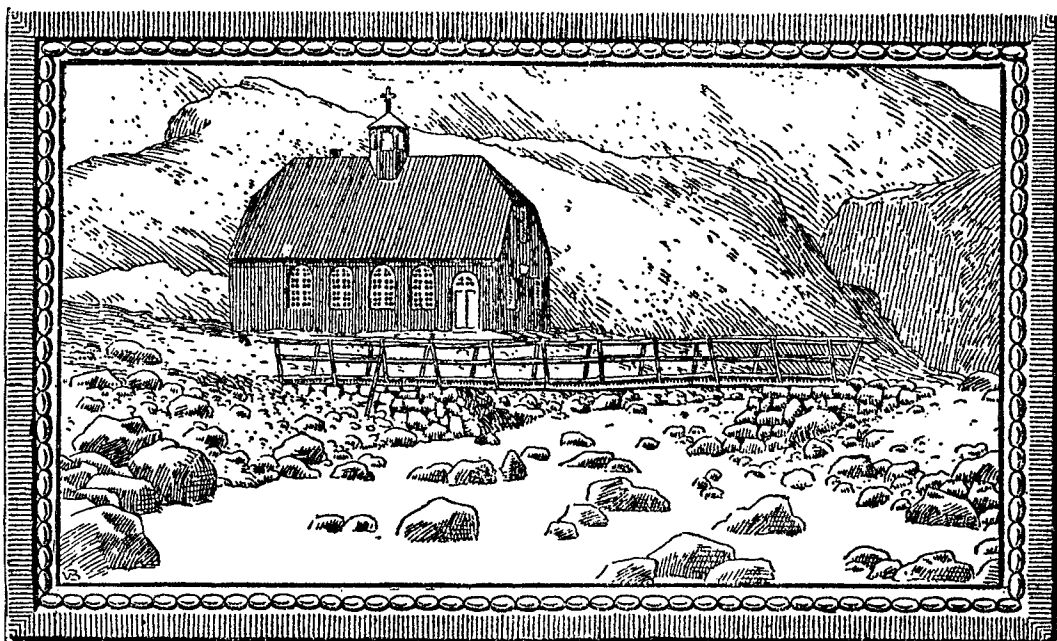
skellige missioner (danske mission 989 døbte, og brødremenigheden 921). Fra flere sider fremkom ønsket om en regulær kirkebygning ved Julianehåb som hovedsædet for den danske mission, men det var sparetider, og statsmissionen, der virkede gennem missionskollegiet, hverken kunne eller ville påtage sig dette.

Til alt held udviste imidlertid det i Danmark (1821) nystiftede private Dansk Missionsselskab (DMS) stor interesse for sagen. Selskabets stifter, hvis billede de fleste grønlandskendte vil have set i Julianehåb kirke, var den nidkære og i dansk kirkehistorie velkendte præst i Kgs. Lyngby, Bone Falch Rønne, død 1832. Han stod i levende forbindelse med det øvrige europæiske arbejde for ydre mission i vidt forskellige lande, men har øjensynlig ved selskabets stiftelse og den nærmeste tid derefter anset det for det nystiftede private missionsselskabs hovedopgave at yde støtte og opmuntring til såvel statsmissionen som brødremenighedens arbejde i Grønland, dette uden smålig hensyntagen til forskellen mellem disse to missioner. DMS ønskede desuden sin egen private station i Grønland, hvilket dog aldrig blev virkeliggjort.

Bone Falch Rønne stod i livlig brevveksling med brødremenigheden, for hvis arbejde og initiativ DMS i modsætning til statskirkeligt prægede kredse nærede en dybtgående interesse og forståelse. De overvejede oven i købet at hjælpe herrnhutterne til en ny station, men den nærmeste og mest påtrængende hovedopgave tegnede sig snart i form af den til Julianehåb så stærkt ønskede kirke. Senere måtte DMS gradvis for Grønlands vedkommende indskrænke sig til en rent almindeligt „opmuntrende“ korrespondance, der på trods af missionskollegiets uvilje førtes med flere af missionærerne. Hertil kom den økonomiske hjælp, selskabet i lang tid ydede dels i form af pengegaver til præster og kateketer, dels til grønlandske tryksager, f. eks. de første grønlandske oversættelser af enkelte af bibelens skrifter og yderligere det afgørende stød, som selskabet senere gav til missionens endelige udvidelse til Upernavik. Videre kunne de ikke nå på grund af missionskollegiets uvilje, hvorfor DMS siden og til dato har virket i helt andre lande. Selskabet nåede dog gennem Julianehåb kirkes opførelse at sætte sig et tydeligt og varigt minde i Grønlands missionshistorie. Man skal herefter helt frem til Den grønlandske Kirkesags oprettelse (1906) og gennemførelsen af Thulemissionen fra 1909, før man i Grønland atter kan spore noget mærkbart privat kirkeligt initiativ fra den danske modernemenigheds side.

Til nærmere belysning af baggrunden og de særlige vanskeligheder, der gik forud for Julianehåb kirkes endelige opførelse, henvises til den afsluttende litteraturfortegnelse, herunder også det lille og desværre nu vanskeligt tilgængelige „Dansk Religionsblad“*, som i en kortere årrække blev udgivet af Bone Falch

* Her citeret efter det eksemplar, der forefindes på Universitetets Institut for Dansk Kirkehistorie.

*Julianehåb kirke i sin ældre og oprindelige skikkelse.
Indgangsdøren ses anbragt på facaden, men er siden flyttet til gavlen.*

Tegning ved Viggo Bang

Rønne personlig. Det har sin særlige interesse ved det omhyggelige optryk af den korrespondance, DMS i disse år (foruden til mange andre sider) førte med missionsnærerne i Grønland, samt med inspektør Holbøll og et par af bestyrerne. Denne korrespondance kunne fortjene en gang at blive optrykt i sin helhed, men af pladshensyn kan der her kun gives antydninger af disse breve og nogle enkelte citater, såvidt mulig i kronologisk rækkefølge.

1826-27 træffer vi, jfr. professor Oskar Andersens bog om DMS, Bone Falch Rønne i livlig virksomhed på adskillige rundrejser i Danmark, hvorunder han gennem DMS virker for sine grønlandsplaner og i første række for Julianehåb kirke. Der samles penge og sælges smukt kvindeligt håndarbejde til dette formål. Også ved hoffet har han fået ørenlyd, bl. a. nævnes mellem bidragsydere til DMS prins Christian Frederik (senere Chr. VIII), der gav sin første gave „udtrykkelig til brug på Grønland“. Derimod viser handelsdirektionen sig modvillig overfor at fragte kirken til Grønland med sine egne skibe, hvorfor selskabet må fragte sit eget skib. Løgstrup (se litteraturfortegnelsen) oplyser, hvordan der, formentlig også af hensyn til missionskollegiet, hertil krævedes særskilt andragende til kong Frederik VI og særskilt tilladelse fra denne.

Dansk Religionsblad skriver 14.-1. 1828 om det endelige resultat:

„Den grønlandske Kirke angaaende.

Landets Fader har atter givet et nyt Beviis paa sin allerhøieste Velvillie for Missions-Sagen, idet Hans Majestæt ved Reskript af 24. November 1827 allernaadigst har tilladt det Danske Missions Selskab selv at fragte Skib med Kirken til Julianehaab, og at tage Retour-Fragt med Skibet tilbage.

Selskabet søger nu et Skib, der vil paatage sig denne Hyre, og ønsker ret hjerteligt, at det snarest mueligt maatte findes, da Skibet, for at have Udsigt til en heldig Fart, bør, om Vinteren ei forbyder det, afgaae herfra sidst i Martii Maaned. - De Skibs-Eiere eller Rhedere, som ville accordere herom, indbydes til at melde sig hos Selskabets Casserer, Hr. Theehandler Meilsøe paa Hjørnet af store Violstræde og Skidentorvet.“

ibid. d. 5.-5. 1828:

„Den grønlandske Kirke er afsejlet den 15de April. Herrens Forsyn føre den til sit Sted.“

Som bekendt gik det nu så ulykkeligt, at skibet i forsommeren 1828 forliste på et skær udenfor Frederikshåb. Dansk Religionsblad oplyser, at skibet var en galease ved navn „Fortuna“, ført af en kaptajn Christensen, og skriver om forliset følgende under 15.-9. 1828:

„Den grønlandske Kirke.

Med Bedrøvelse maa Udgiveren melde, at det Skib, som skulde have overført Kirken til Julianehaab, er strandet paa en Ø, i Nærheden af Frederikshaab, hvorhen Skibet ved Grønlændernes Hjælp er buxeret. Det vilde, ifald Kirken var i Behold, være vanskeligere, at faa den derfra, end fra Kjøbenhavn. -

Herrens Veie ere ikke vore Veie, men han som saarer, vil og læge. Denne være vores og de arme Grønlænderes Trøst! Dog føle vi, som Mennesker, det Smertelige: „at de som længes saa inderligen efter et Gudshuus, endnu i flere Aar maa savne det“. - - -

Mandskabet returnerede i god behold med „Hvalfisken“, og de udsendte byggematerialer var ganske vist blevet reddet, men korrespondancen for 1828-29 udviser den store bekymring, DMS nu måtte nære for at få materialet nogenlunde forsvarligt anbragt og derpå snarest viderefragtet til Julianehåb, hvortil det synes at være afsendt i forskellige etaper, dog hoveddelen med „Hvalfisken“. Det tog i alt fald omtrent et par år og gav anledning til adskillige skrivelser fra DMS til inspektør Holbøll og bestyrerne ved Frederikshåb og Julianehåb, der alle synes at have været velvillige og hjælpsomme, ligesom også venlige hænder tog sig af småtingene. En bestyrerfrue „udvasker“ den halvt ødelagte alterdug, andre tørrer de vigtige tegninger til bygningen o. s. v.

Fra det gamle Julianehåb, ca. 1850 (?).

Noget blandede er de reaktioner, man møder hos missionær Esmann, Julianehåb. I sit lange brev til DMS beskriver han udførligt sin egen og grønlændernes fryd over at have hørt om kirkens afsendelse, „vor Glæde var saa stor, at vi vist ikke med Ord havde kunnet fremstamme vor Tak. -“ Derpå skildrer han sin forfærdelse over budskabet om forliset: „Kun en Strøm af Taarer kunde skaffe mit beklemte Hjerte Luft!“ Det hele blev yderligere sørgeligt derved, at grønlænderne, der havde hørt om skibets afrejse fra Danmark, var strømmet til Julianehåb i store skarer for snarest at se „templet“. Esmann har da måttet give dem håb på længere sigt, da de skuffede vendte hjem.

Andre af brevene udviser Esmanns skuffelse over at være „udenfor“ med hensyn til foretagendet, og DMS må i brevene prøve at navigere hensynsfuldt i det lokale småvrøvl. Bestyreren var jo afgjort hjælpsom, og overfor inspektør Holbøll giver DMS denne ret i hans afgørelse med hensyn til kirkens placering et sted i ly for sydoststormene, der hvor den nu ligger, i stedet for et højere og smukkere sted, som Esmann havde anbefalet.

Medens alt dette stod på i Grønland, var DMS i Danmark til yderligere besvær blevet indviklet i proces med rederen for det forliste skib. Det endte med et dybt

beklageligt økonomisk eftersmæk, derved at DMS ved højesteret blev idømt den meget store erstatningssum af 2695 RD. i sølv. Bone Falch Rønne prøvede gennem missionskollegiet og et legat, der stod til dettes rådighed, at søge dækning for i alt fald en del af dette ekstraordinært store og uventede tab, men fik blankt afslag.

1831 begynder det hele at lysne, og brevvekslingen giver en livlig og interessant beskrivelse af situationen efter den danske tømrers ankomst (via Frederikshåb i konebåd). Han var udsendt af DMS og gjorde et godt arbejde. I et af tømrerens egne breve taler denne anerkendende om den store flok af nysgerrige og glade grønlændere, der atter er strømmet til (nogle hidkaldte som hjælpere) og præger kolonien med et halvt hundrede telte. De er, i alt fald for en tid, gode håndlangere. Esmann meldes nu at have givet sig med hensyn til kirkens placering, og han lader i øvrigt til at have haft til opgave at opmuntre grønlænderne, da selve arbejdet atter en overgang tabte nyhedens interesse.

Den 21. juli 1831 kunne grundstenen nedlægges efter 20 dages indledende arbejde. Tømreren skriver herom:

„Om Eftermiddagen Kl. 2 blev Grundstenen lagt, under hvilken der blev henlagt flere Sølvpenge: Hr. Mathiesen [bestyreren] skjenkede en stor Sølvpenge, Hr. Esmann en Specie, Hr. Capt. Gram, Hr. Arø, Hr. Kilsen og Hr. Mutsfeldt hver en Sølvdaler. Disse Sølvmonter bleve henlagte af to uskyldige Børn, Hr. Mathiesens Søn og Hr. Esmanns Datter. Denne høitidelige Scene blev foretaget under stor Andagt; Hr. Esmann holdt en meget passende Tale; og Grønlænderne ville for Eftertiden ansee denne Dag, nemlig den 21. juli, for en Helligdag ...“

Arbejdet fortsættes nu i rask tempo, så kirken kom under tag og blev lukket, før vinterstormene begyndte.

1832: Missionær Esmanns udførlige beskrivelse af selve den endelige indvielsesdag i brev herom til DMS er optrykt i Dansk Religionsblad 12.-11. 1832. Esmann meddeler heri, at han har indviet kirken den 29. juli 1832 ifølge fuldmagt fra biskop P. E. Müller. Der har været mange gæster, heriblandt også et par særskilt inviterede fra brødreminigheden, der også i dagens anledning „lod nogle Psalmer udføre paa deres blæsende Instrumenter.“ „Hvalfisken“ lå på havnen og flagede i spidsen for koloniens småfartøjer, og skibene var stærkt repræsenterede i det store følge, der samledes for at gå i procession til kirken med Esmann og et par kateketer i spidsen. Foruden klokkeringning og „Musik fra Kirketaarnet“ blev der affyret 24 saltskud før og 24 efter indvielsesgudstjenesten. Denne tog et solidt stykke tid, nemlig fra klokken 9 til over 2, og foregik først på dansk for danske og grønlændere, og i umiddelbar fortættelse deraf atter på grønlandsk for 328 grønlændere.

Et par ord om kirkens indre og inventar må henstå til den afsluttende omtale af kirkens, også bygningsmæssigt, senere skæbne. Det vil være rigtigere her foreløbig at slutte med den ganske korte og inderlige efterskrift, hvormed Bone Falch Rønne i sit blad i Danmark sluttede Esmanns beskrivelse af indvielsen, thi hermed afsluttedes jo også det bevægede indledningskapitel til Julianehåb kirkes tilblivelse: „Saa har Herren forvandlet de mange kjærlige Giveres og Giverinders Sorg til Glæde. Hans Navn være derfor storligen priset! - Udg.“

Litteratur: Se bl. a. J. Oskar Andersen: Festskrift i Anledning af Det Danske Missions Selskabs Hundred-Aars-Jubilæum, 1921. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921. Grønland i Tohundredaaret for Hans Egedes Landing I-II, 1921. T. Løgstrup: Det danske Missionselskab og Grønland (i Ludwigs red.: 1721-1921), 1921. Dansk Religionsblad, udg. ved Bone Falch Rønne 1828-1832. Om „forsamlingshuset“ ved Frederikshåb se Thorhallesen: Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt, udg. ved L. Bobé. Det grønlandske Selskabs Skrifter I, MCMIV. Om Julianehåb kirkes 100-års jubilæum m. m. se artikler ved Nic. Balle i Meddelelser om Den grønlandske Kirkesag nr. 61, 1933.